

Warszawa, dnia 18 lipca 2005 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO - 468295 - II/04/K.Ku

00-090 Warszawa   Tel. centr. 551 77 00
Al. Solidarności 77   Fax 827 64 53

Sąd Najwyższy
Izba Karna
Plac Krasińskich 2/4/6
00-951 WARSZAWA

Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich

Na podstawie art. 60 § 2 w zw. z art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240 z 2002 r. poz. 2052) oraz art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2001 r., Nr 14 poz. 147)

wnoszę

o podjęcie uchwały wyjaśniającej, ujawniające się w orzecznictwie Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni art. 29 § 1 kpk w związku z brzmieniem art. 476 § 1 zdanie trzecie kpk, zawierającej odpowiedź na pytanie:

Czy w świetle art. 29 § 1 kpk dopuszczalne jest rozpoznanie apelacji przez sąd odwoławczy w składzie jednego sędziego, po wydaniu zarządzenia przez prezesa sądu okręgowego na podstawie art. 476 § 1 zdanie trzecie kpk, w sytuacji, gdy po przekroczeniu 21 dniowego terminu określonego w art. 484 § 1 kpk sąd pierwszej

instancji zmienił tryb postępowania z uproszczonego na zwyczajny i rozpoznał sprawę w dalszym ciągu w tym samym jednoosobowym składzie ?

Uzasadnienie

Przedstawienie zagadnienia prawnego powodującego konieczność podjęcia uchwały wyjaśniającej przepisy art. 29 § 1 kpk w związku z brzmieniem art. 476 § 1 zdanie trzecie kpk wyłoniło się na tle orzecznictwa Izby Karnej Sądu Najwyższego prezentującego odmienne zapatrywania w kwestii dopuszczalnego składu sądu odwoławczego, orzekającego w zaprezentowanym w petitum niniejszego wniosku układzie procesowym.

Otóż, co do określonej przepisami kodeksu postępowania karnego kategorii występków, przeprowadzenie postępowania sądowego przed sądem rejonowym następuje w trybie uproszczonym i w składzie jednego sędziego. Unormowanie dla tego szczególnego trybu postępowania stanowi, iż każdorazowa przerwa w rozprawie może trwać nie dłużej niż 21 dni. Konsekwencją przekroczenia wskazanego terminu jest zmiana trybu z uproszczonego na zwyczajny, a przepis art. 484 § 2 kpk pozwala na prowadzenie tak zmienionego postępowania w dalszym ciągu i w tym samym składzie, a więc w składzie jednego sędziego. Zasadą przewidzianą w art. 29 § 1 kpk jest, iż sąd na rozprawie apelacyjnej orzeka w składzie trzech sędziów, a wyjątek przewidziano przez sformułowanie tego przepisu „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej”.

Takim wyjątkiem, przewidzianym w art. 476 § 1 zdanie trzecie kpk, jest postępowanie odwoławcze od orzeczeń wydanych w sprawach rozpoznawanych w sądzie rejonowym w trybie uproszczonym i w składzie jednego sędziego, w których na zarządzenie prezesa sądu okręgowego postępowanie odwoławcze rozpoznawane jest w składzie jednego sędziego. Zmiana trybu postępowania przez sąd rejonowy z uproszczonego na zwyczajny skutkuje przyjęciem zasad procesowych przewidzianych dla postępowania zwyczajnego, a tym samym wyklucza stosowanie przepisów procesowych dotyczących postępowania uproszczonego.

Zarzut rażącego naruszenia prawa procesowego, a to art. 29 § 1 kpk polegającego na rozpoznaniu przez sąd odwoławczy w składzie jednego sędziego sprawy, którą sąd I instancji rozpoznał wprawdzie w składzie jednego sędziego lecz

przy zmianie trybu postępowania z uproszczonego na zwyczajny stanowił zarzut kasacyjny w kilku sprawach rozpoznawanych przez Sąd Najwyższy, w tym w kasacji wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 3 października 2002 r.

Podniesiony zarzut został podzielony przez Sąd Najwyższy (wyrok SN z dnia 27 listopada 2002 r., sygn. II KK 312/02), a w uzasadnieniu wyroku wyraził stanowisko, iż:

- wskazane uchybienie ma charakter bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 pkt 2 kpk

- zmiana przez Sąd Rejonowy trybu postępowania w sprawie z uproszczonego na zwyczajny wyłącza dopuszczalność rozpoznania sprawy w postępowaniu odwoławczym przez sąd orzekający w składzie jednego sędziego

- przepis art. 476 § 1 kpk umożliwiający rozpoznanie apelacji przez sąd okręgowy, na zarządzenie prezesa tego sądu, w składzie jednego sędziego, nie odnosi się do spraw rozpoznanych przez sąd rejonowy wprawdzie w składzie jednoosobowym, ale w postępowaniu zwyczajnym.

W uzasadnieniu wskazanego orzeczenia Sąd Najwyższy przytoczył stanowisko wyrażone przy rozpoznawaniu kasacji w innych sprawach (wyroki SN: z dnia 24 lutego 2000 r., V KKN 589/99, OSNKW 2000/3-4/36, z dnia 3 kwietnia 2000 r., IV KKN 225/99 nie publ.).

Problematyka związana ze składem sądu odwoławczego, przy zmianie przez sąd I instancji trybu postępowania z uproszczonego na zwyczajny i rozpoznanie sprawy w tym samym składzie, przy zaistnieniu przesłanek wskazanych w art. 484 § 2 w zw. z art. 484 § 1 kpk, była przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego również w późniejszych orzeczeniach.

W wyroku z dnia 8 stycznia 2004 r. (sygn. akt II KK 193/03) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż zmiana trybu postępowania z uproszczonego na zwyczajny wywołuje konsekwencje natury procesowej zarówno w odniesieniu do postępowania przed sądem pierwszej instancji (np. obowiązkowy udział prokuratora podczas rozprawy) jak również w stosunku do postępowania odwoławczego, co do którego stosuje się reguły ogólne, w zakresie składu sądu odwoławczego, wskazane w

art. 29 § 1 kpk stanowiącym, że sąd odwoławczy na rozprawie apelacyjnej orzeka w składzie trzech sędziów.

Sąd Najwyższy w powyższym orzeczeniu wskazał, iż zamieszczenie przepisu art. 476 kpk w rozdziale normującym postępowanie uproszczone nakazuje przyjąć w drodze wykładni systemowej, iż wyjątek przewidziany w art. 476 § 1 zd. 3 kpk ma zastosowanie wyłącznie w przypadku prowadzenia przez sąd pierwszej instancji postępowania w trybie uproszczonym a nie ma zastosowania do sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji na podstawie art. 484 kpk, zmienił tryb postępowania z uproszczonego na zwyczajny z uwagi na trwający ponad 21 dni okres przerwy w rozprawie. Zatem, gdy apelacja dotyczy wyroku, który zapadł co prawda w składzie jednego sędziego ale w postępowaniu zwyczajnym, sąd odwoławczy orzeka w składzie trzech sędziów.

Zagadnienie prawne wyłoniło się na tle kolejnego orzeczenia Sądu Najwyższego (wyrok SN z dnia 3 czerwca 2004 r. - sygn. V KK 3/04, LEX nr 109516)

Otóż, jak wynika z treści uzasadnienia tego wyroku, uchybienie terminowi 21 dni przy zarządzeniu przerwy, z mocy samej ustawy, a to art. 484 § 1 kpk, powoduje rozpoznanie sprawy w dalszym ciągu w postępowaniu zwyczajnym w tym samym składzie - to jest w składzie jednoosobowym. Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, iż przepis art. 476 § 1 kpk (zmieniony przez art. 1 pkt 193 ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy - kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 17, poz. 15, z dniem 1 lipca 2003 r.) przewiduje możliwość zarządzenia przez prezesa sądu okręgowego rozpoznania sprawy jednoosobowo w postępowaniu odwoławczym, jeżeli była rozpoznana w pierwszej instancji w takim składzie.

Sąd Najwyższy podniósł ponadto, iż okoliczność, że z powodów wskazanych w art. 484 § 1 kpk, sprawa w dalszym ciągu rozpoznawana była w trybie zwyczajnym, nie przesądza jeszcze o naruszeniu art. 29 § 1 kpk, wszak z treści tego przepisu ewidentnie wynika, że na rozprawie apelacyjnej Sąd orzeka w składzie trzech sędziów „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej”.

Na rozpoznanie sprawy jednoosobowo przez sąd odwoławczy pozwala więc przepis art. 476 § 1 kpk (lex specialis wobec art. 29 § 1 kpk) pod warunkami:

- 1) sprawa była rozpoznana w pierwszej instancji w takim składzie,
- 2) prezes sądu okręgowego zarządził rozpoznanie sprawy jednoosobowo.

Należy zauważyć, iż pogląd wyrażony w uzasadnieniu wyroku z dnia 3 czerwca 2004 r., (sygn. V KK 3/04) jest rozbieżny z dotychczasowym orzecnictwem Sądu Najwyższego przytoczonym w niniejszym wniosku, a dotyczącym składu sądu odwoławczego w przypadku zmiany trybu postępowania przez sąd pierwszej instancji, w oparciu o treść art. 484 § 1 kpk, z uproszczonego na zwyczajny i rozpoznaniu w dalszym ciągu sprawy w tym samym składzie jednoosobowym.

Rzecznik Praw Obywatelskich wyraża pogląd, iż:

- wskazane wyżej odstępstwo od zasady określonej w art. 29 § 1 kpk dotyczącej składu sądu w postępowaniu odwoławczym dotyczy tylko postępowań prowadzonych przez sąd pierwszej instancji w trybie uproszczonym i w składzie jednoosobowym. Zmiana trybu postępowania z uproszczonego na zwyczajny, pomimo dalszego rozpoznania sprawy w składzie jednoosobowym, odbiera temu postępowaniu charakter postępowania uproszczonego i powoduje konsekwencje natury procesowej nie tylko przed sądem pierwszej instancji ale również w postępowaniu odwoławczym.

- nie można w sposób rozszerzający interpretować treści art. 476 § 1 kpk poprzez wyrażenie poglądu, iż jednoosobowy skład sądu odwoławczego jest przewidziany przez ten przepis w przypadku rozpoznania sprawy w takim składzie przez sąd pierwszej instancji - bez względu na to w jakim trybie rozpoznana była sprawa przez ten sąd czy w trybie zwyczajnym czy uproszczonym - i po wydaniu stosownego zarządzenia przez prezesa sądu okręgowego. Zarządzenie prezesa sądu jest przesłanką niezbędną do rozpoznania sprawy w postępowaniu odwoławczym w składzie jednoosobowym jednakże w takiej sytuacji procesowej, gdy sprawa w takim składzie była rozpoznawana w sądzie I instancji i w trybie uproszczonym. Sformułowanie art. 29 kpk , jeżeli ustawa nie stanowi inaczej" dotyczy więc postępowań szczególnych ujętych w rozdziale 51 i 52 kpk a także wykroczeń skarbowych wskazanych w kks.

Takie stanowisko zajęte zostało również w doktrynie (komentarz do Kpk J.Grajewski, Lech K. Paprzycki, M. Płachta - Wyd. „Zakamycze” 2003 r., str. 175 T.

II; Polskie Postępowanie Karne pod red. Tomasza Grzegorzcyka Wydawnictwo Prawnicze „Lexis Nexis” 2003 r. str. 233)

- nowelizacja art. 476 § 1 kpk obowiązująca od 1 lipca 2003 r., na którą powołuje się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu, nie może mieć istotnego wpływu na wyrażenie odmiennego poglądu, skoro dotyczy jedynie zmiany nazwy sądu zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami,

- treść zdania 3 § 1 art. 476 kpk w kontekście rozdziału, w którym przepis ten został zamieszczony, nie pozostawia wątpliwości, że przewidziane w omawianym przepisie odstępstwo od zasady, że sąd okręgowy orzeka na rozprawie odwoławczej w składzie trzech sędziów (art. 29 § 1 kpk) dotyczy jedynie składu sądu rozpoznającego apelację od wyroku wydanego w trybie uproszczonym i po wydaniu zarządzenia przez prezesa sądu. Wydanie postanowienia przez sąd w trybie art. 484 kpk powoduje, iż postępowanie traci przymioty postępowania uproszczonego, a zatem stosowanie w dalszym ciągu przepisów dotyczących tego szczególnego postępowania nie jest zasadne. W takim przypadku zarządzenie prezesa sądu dotyczące rozpoznania sprawy w postępowaniu odwoławczym w składzie jednego sędziego nie znajduje uzasadnienia.

Należy również podkreślić, iż art. 45 Konstytucji RP formułujący zasadę prawa do sądu determinuje takie ukształtowanie procedury, aby osoby domagające się ochrony sądowej miały pełną możliwość przedstawienia swoich racji w odpowiednim czasie, w odpowiedni sposób i zależnie od rodzaju sprawy przed właściwym co do składu sądem. Dla osiągnięcia tego celu postępowania karnego niezbędna jest między innymi jednolitość orzecznictwa w przedmiocie prawidłowego składu sądu II instancji rozpoznającego środki odwoławcze.

Nie może ująć uwagi fakt, iż zagadnienie wskazane w sformułowanym pytaniu prawnym, dotyczy również tej kategorii spraw, o których mowa w art. 483 kpk. Otóż, jeżeli po rozpoczęciu przewodu sądowego okaże się, że sprawa nie podlega rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, sąd za zgodą oskarżonego rozpoznaje sprawę w dalszym ciągu w tym samym składzie. Tak więc prawidłowość składu sądu odwoławczego w sprawach, w których Sąd I instancji zmienił tryb postępowania z uproszczonego na zwyczajny, przy wystąpieniu wskazanych

w art. 483 kpk wymogów procesowych i w dalszym ciągu rozpoznał sprawę w składzie jednego sędziego ma znaczenie dla tej kategorii spraw.

Przepisy dotyczące składu sądu są wyrazem przyjęcia przez ustawodawcę określonych koncepcji i rozwiązań, a o wadze tych przepisów świadczy najdobitniej sankcja związana z ich naruszeniem, a mianowicie bezwzględna przyczyna uchylenia orzeczenia w trybie środka odwoławczego - art. 439 § 1 pkt 2 kpk.

Tak więc skład sądu, a zwłaszcza skutek wadliwego składu orzekającego należy do istotnych problemów postępowania karnego będących realizacją prawa jednostki do właściwego sądu i rzetelnego procesu wyrażonego w art. 45 Konstytucji RP i art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Podjęcie uchwały dotyczącej sformułowanego we wniosku zagadnienia prawnego pozwoli na rozstrzygnięcie wątpliwości wynikłych na tle rozbieżnych poglądów Sądu Najwyższego, ukształtowanie jednolitego orzecznictwa sądów powszechnych, a w konsekwencji zapobiegnie podnoszeniu niezasadnych zarzutów kasacyjnych.

Reasumując, Rzecznik Praw Obywatelskich wyraża pogląd, iż w opisanym na występie układzie procesowym, sąd odwoławczy powinien orzekać w składzie trzech sędziów, zaś rozpoznanie sprawy w postępowaniu odwoławczym w składzie jednego sędziego, nawet po wydaniu stosownego zarządzenia przez prezesa sądu okręgowego, stanowi naruszenie art. 29 § 1 kpk a w konsekwencji bezwzględną przesłankę odwoławczą wskazane w art. 439 § 1 pkt 2 kpk.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-/ mgr Krystyna Kupczyńska

Główny Specjalista